

Jennika Tuomola

SUOMEN PUNAISEN RISTIN SPIRIT-PROJEKTIN ARVIOINTI
-TYÖNTEKIJÄT

Sosiaalialan koulutusohjelma

2012

SUOMEN PUNAISEN RISTIN SPIRIT-PROJEKTIN ARVIOINTI -TYÖNTEKIJÄT

Tuomola, Jennika
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
marraskuu 2012
Ohjaaja: Ahosmäki, Merja
Sivumäärä: 37
Liitteitä: 1

Asiasanat: pakolaisuus, pakolainen, asenteet

Opinnäytetyössäni tutkin Suomen Punaisen Ristin Spirit-projektin vaikutuksia asenteisiin ja asenneilmapiiriin niin SPR:n työntekijöiden, kunnanpäättäjäienkin kuin tavallisen kansankin keskuudessa ja näiden asennemuutosten syvyyttä ja syitä.

SPR tilasi Satakunnan ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja Terveysalan oppilaitoksesta Porista arvioinnin Spirit-projektista. Spirit on Satakunnan, Varsinais-Suomen ja Pirkanmaan SPR:n piirien pakolaishanke, jonka tarkoituksena on vaikuttaa asenteisiin ja lisätä suvaitsevaisuutta näillä alueilla. Itse sain opinnäytetyö- ja arviointitehtäväkseni haastatella työntekijöitä, jotka olivat tehneet työtä Spirit-projektin kanssa.

Tutkimuksen tein käyttäen kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää ja aineiston keräys tapahtui teemahaastattelulla. Haastateltuja oli neljä ja he työskentelivät, joko SPR:llä tai Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksessa. Haastatteluilla oli tarkoitus selvittää haastateltujen ja heidän toimikenttänsä asenteet pakolaisia kohtaan ennen ja jälkeen projektin, eli asenteiden muutoksen projektin aikana. Halusin myös selvittää mistä asenteiden muutokset johtuivat ja miten muutokset näkyivät henkilön elämässä.

Haastatellut korostivat asennemuutosten tärkeyttä erityisesti kuntien päättäjäien ja viranomaisten keskuudessa ja totesivat Spirit-projektin vaikuttaneen niihin erilaisilla koulutustilaisuuksilla, tapaamisilla ja informoinneilla. Spirit oli myös vaikuttanut asenteisiin SPR:n työntekijöiden ja vapaaehtoisten keskuudessa ja lisännyt tietämystä pakolaisista, pakolaisuudesta ja pakolaisten kohtaamista ongelmista Suomessa. Spirit:iä pidettiin tärkeänä keskustelun avaajana ja asioiden edelleen viejänä, mutta sen työtä pidettiin myös vasta alkuna tarvittavalle työlle. Haastatellut tiesivät, että Spirit-projektia ei enää vuoden 2011 jälkeen jatketa, mutta toivoivat kuitenkin samanlaista työtä jotenkin Suomessa ja erityisesti Satakunnassa jatkettavan.

FINNISH RED CROSS´ SPIRIT PROJECT EVALUATION -WORKERS

Tuomola, Jennika

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

November 2012

Supervisor: Ahosmäki, Merja

Number of pages: 37

Appendices: 1

Keywords: refugee, attitudes

In my thesis I studied the Finnish Red Cross Spirit-projects effects on attitudes and attitude of the atmosphere of ordinary people as well as Red Cross workers and municipal decision-makers and the depth and causes of their attitude changes.

SPR ordered an assessment of Spirit project from the faculty of social services and health care Pori. Spirit is a refugee project of Finnish Red Cross districts of Satakunta, Southwest Finland and Pirkanmaa, which aims to influence attitudes and promote greater tolerance in these areas. My task was to make my thesis and assessment by interviewing employees who had worked with the Spirit project.

I did the research using qualitative research method and data collection happened with theme interviews. There were four interviewed who were working either in Finnish Red Cross or Centre for Economic Development, Transport and the Environment. Objective of the interviews was to explore the attitudes of the interviewees and their term of fields towards refugees before and after the project in other words attitude change during the project. I also wanted to find out what the reason that the changes happened was and how these changes reflected in the person's own life.

Interviewees emphasized the importance of changes in attitude among the municipal decision-makers and authorities and said that Spirit had contributed with variety of training sessions, meetings and informing. Spirit had also affected the attitudes of Red Cross staff and volunteers and increased awareness about refugees and the problems faced by refugees in Finland. Spirit was considered an important agenda-setter and exporter of ideas, but its work was also considered to be only beginning of the necessary work. Interviewed knew that the Spirit project will no longer be renewed after 2011, but nevertheless wished for a similar work extended in Finland and especially in Satakunta.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	SPIRIT-PROJEKTI.....	6
3	LAINSÄÄDÄNTÖ JA MAAHANMUUTON KESKEISET TERMIT	7
3.1	Lainsäädäntö	7
3.2	Keskeiset termit.....	8
3.2.1	Maahanmuuttaja, pakolainen ja turvapaikanhakija.....	8
3.2.2	Kotoutuminen.	9
3.2.3	Kotouttaminen.	10
3.2.4	Vastaanottokeskus.....	11
3.2.5	Oleskelulupa..	12
3.2.6	Perheen yhdistäminen	12
4	TILASTOTIETOA MAAHANMUUTOSTA	12
5	ASENTEET	14
5.1	Arvot ja asenteet.....	14
5.2	Rasismi	15
6	SUOMALAISTEN SUHTAUTUMINEN MAAHANMUUTTAJIIN JA PAKOLAISIIN	17
6.1	Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin työnhakijoihin	17
6.2	Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen.....	18
7	PUNAINEN RISTI	20
7.1	Kansainvälinen Punainen Risti	20
7.2	Suomen Punainen Risti.....	20
7.3	Yleinen Suomen Punaisen Ristin maahanmuuttajatyö.....	21
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
9	PUNAISEN RISTIN SPIRIT-PROJEKTIN ARVIOINNIN ANALYYSI	23
9.1	Haastateltavien tiedot pakolaistyöstä	24
9.1.1	Tiedot Suomen pakolaistyöstä.....	24
9.1.2	Tiedot Suomen Punaisen Ristin pakolaistyöstä.....	25
9.2	Satakunnan tilanne maahanmuutto ja pakolaisasioissa	26
9.3	Tieto Spirit-projektin konkreettisista toimista	28
9.4	Haastateltujen käsitykset asenteista	29
9.5	Asenteiden muutokset työyhteisöissä ja kunnissa	30
9.6	Haastateltujen asenteiden muutokset	31
9.7	Pitäisikö Spirit-projektia jatkaa?.....	32
10	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	33
	LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Olen erityisen kiinnostunut maahanmuutto- ja pakolaistyöstä ja olin sitä myös ennen opinnäytetyön aiheen valitsemista. Olin tehnyt ensimmäisen työharjoitteluni maahanmuuttajille tarkoitetussa yhdistyksessä ja tutkiskellut ja lukenut aiheesta koulussa ja vapaa-ajalla. Halusin tehdä opinnäytetyöni itseäni kiinnostavasta aiheesta, josta tietäminen voisi minua myös myöhemmin auttaa työnhaussa. Minulle tarjottiin tätä Spirit-projektin arviointia aiheeksi Suomen Punaisen Ristin toimesta ja kiinnostuin aiheesta heti juurikin sen pakolaisiin liittyvän aiheen vuoksi ja mahdollisuus työskennellä SPR:lle vaikutti päätökseen positiivisesti. Viimeisen harjoitteluni, juuri ennen valmistumistani, suoritin SPR:ssä opinnäytteeni innoittamana. Pakolaisuus ja maahanmuutto ovat myös ajankohtainen aihe josta on ollut paljon keskustelua mediassa ja sosiaalisessa mediassa ja jotka ovat monien hankkeiden ja projektien, kuten Spirit:n aiheena.

Tämä opinnäytetyö on Suomen Punaisen Ristin Spirit-projektin arviointi ja käsittelee haastateltujen asenteita pakolaisia kohtaan ja heidän huomioitaan muiden ihmisten asenteista ja toiminnasta pakolaisiin liittyen. Spirit on SPR:n Satakunnan piirin hallinnoima pakolaisprojekti, jonka tavoitteena oli vaikuttaa asenneilmapiiriin hankealueilla. Spirit-projekti on toiminut vuosina 2010–2011. Haastattelumetodinani käytin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää ja teemahaastattelua. Haastateltuja oli neljä, joista kolme toimi Suomen Punaisessa Ristissä ja yksi oli töissä ELY-keskuksessa.

2 SPIRIT-PROJEKTI

SPIRIT on Satakunnan piirin hallinnoima SPR:n hanke, jossa Satakunnan piirin lisäksi ovat mukana Hämeen ja Varsinais-Suomen piirit. Hanke toteutettiin vuosina 2010–2011. Hankkeen rahoittajina toimivat Euroopan pakolaisrahasto (ERF) ja hankealueiden maakuntaliitot, eli Satakuntaliitto ja Hämeen, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen liitto. Hankealueiden ELY-keskukset toimivat hankkeen kumppanitahoina. SPIRIT-hankkeen päätavoitteina on asenneilmapiiriin vaikuttaminen ja kotoutumisen tukeminen hankealueilla. Asenneilmapiiriin yritetään vaikuttaa edistämällä suvaitsevaisuutta ja keskustelevaa asenneilmapiiriä ja kotoutumista tuetaan käynnistämällä ja kehittämällä pakolaisten vastaanottoon soveltuvia ja kotoutumista tukevia toimintamuotoja.

Spirit järjesti erilaisia koulutuksia ja kursseja mm. vapaaehtoisille, viranomaisille, kuntien työntekijöille ja muille järjestötoimijoille. Spirit järjesti Punainen Risti ja monikulttuurisuus – teemakoulutuksia, joiden aiheena oli pakolaisuus, rasismi ja keinot joille Suomeen muualta tulleita voidaan auttaa. Tulijan ystävänä ja tukena – kursseja järjestettiin useita Spirit:n toimesta. Kurssi oli tarkoitettu maahanmuuttajatoiminnasta kiinnostuneille, joilla oli jo ystävätoiminnan peruskoulutus tai –osaaminen. Kurssin tavoitteena oli antaa yleiskuva Suomesta maahanmuutto-maana, tietoa kotoutumisesta ja rohkeutta tutustua maahanmuuttajiin. Spirit järjesti myös info- ja keskustelutilaisuuksia, kuten avoimia kuntalaistilaisuuksia ja kuntapäätäjätapaamisia, ja vapaaehtoisille ja osastojen luottamusjohdolle tarkoitettuja hankkeen toimintoihin liittyviä teemailtoja. Hanke toteutti myös kaksi seminaaria; Pakolaiset kunnassa – seminaarin Sisäasiainministeriön Haapa-hankkeen kanssa ja Spirit hankkeen loppu-seminaarin.

Hankkeen aikana kehitettiin myös materiaaleja vapaaehtoisia ja muita kiinnostuneita varten. Kokemuspohjaiseen tietoon pohjaava ja pakolaisuuden reittejä selvittävä materiaalipaketti kehitettiin vapaaehtoisten perehdyttämistä varten. SPR:n monikulttuurista ystävätoimintaa varten kehitettiin viisisainen perehdyttämismateriaali.

3 LAINSÄÄDÄNTÖ JA MAAHANMUUTON KESKEISET TERMIT

3.1 Lainsäädäntö

Suomen lait säätelevät maahanmuuttoa, pakolaisuutta ja erilaisia toimia maahanmuuttajia ja pakolaisia kohtaan. Tärkeimmät lait maahanmuuttajien ja pakolaisten kannalta ovat kuitenkin laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (9.4.1999/493), ulkomaalaislaki (30.4.2004/301) ja yhdenvertaisuuslaki (20.1.2004/21).

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta käsittelee nimensä mukaisesti kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa. Lain tavoitteena on kotoutumisen, tasa-arvon ja valinnanvapauden edistäminen erilaisilla toimilla, jotka tukevat maahanmuuttajan pääsyä yhteiskunnan jäseneksi. Lain tarkoituksena on myös turvata turvapaikanhakijoiden toimeentulo ja huolenpito järjestämällä vastaanotto Suomeen. Kotoutumislaki uudistettiin vuonna 2011, jolloin se vastasi paremmin maahanmuutossa viimeisen 20 vuoden aikana tapahtuneisiin muutoksiin. Uudistuksessa huomioidaan kaikki eri syistä Suomeen muuttaneet, lisätään kustannustoimenpiteiden vaikuttavuutta, parannetaan alkuvaiheen ohjausta, edistetään kotoutumisen kaksisuuntaisuutta ja ehkäistään haavoittaviin ryhmiin kuuluvien syrjäytymistä. Laissa myös keskitytään maahanmuuttajien osallisuuden lisäämiseen ja pakolaisten hallittuun kuntiin sijoittamiseen. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, 2012.)

Ulkomaalaislaki käsittelee ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön, oleskeluun ja työntekoon liittyviä asioita. Lain tarkoituksena on hyvä hallinto ja oikeusturva ulkomaalaisasioissa, hallittu maahanmuutto ja kansainvälisen suojelun antaminen ihmisoikeuksia, perusoikeuksia ja kansainvälisiä sopimuksia kunnioittaen. (Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.)

Yhdenvertaisuuslaki käsittelee ihmisten yhdenvertaisuutta. Sen tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja turvata sen toteuttamista ihmisten keskuudessa. Yhdenvertaisuuslaissa todetaan, että ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkupe-

rän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Yhdenvertaisuuslaki 2004/21.)

3.2 Keskeiset termit

3.2.1 Maahanmuuttaja, pakolainen ja turvapaikanhakija

”Maahanmuuttaja on yleiskäsite, jota käytetään kuvaamaan kaikkia pysyvässä asu-
mistarkoituksessa Suomeen muuttaneita henkilöitä. Maahanmuuttajia ovat muun
muassa paluumuuttajat, siirtolaiset ja tietyissä tilanteissa myös pakolaiset.” (Halli-
tuksen esitys Eduskunnalle laiksi maahanmuuttajan erityistuesta ja eräksi siihen liit-
tyviksi laeiksi HE 145/2002.)

Paluumuuttaja on Suomeen muuttava henkilö, jolla on tietyt edellytykset saada oles-
keluluvan Suomeen. Oleskeluluvan saamiseen vaikuttavat Suomalaiset sukujuuret tai
muu läheinen yhteys Suomeen. Suomen paluumuuttajat voidaan jaotella kahteen
ryhmään; inkerinsuomalaisiin, eli entisen Neuvostoliiton alueen henkilöt, ja muihin
suomalaisen syntyperän omaaviin paluumuuttajiin. (Maahanmuuttoviraston www-
sivut, 2012.)

Yleisesti hyväksyttyä määritelmää siirtolaisuudesta ei ole olemassa, mutta siirtolai-
nen-termiä käytetään yleensä kuvaamaan henkilöä, joka tekee päätöksen toiseen
maahan muuttamisesta parantaakseen omia ja perheensä oloja. Maahanmuuttajat ja
maastamuuttajat ovat siirtolaisia. (Maahanmuuttopoliittinen sanasto, Markus Hima-
nen ja Jukka Könönen) Siirtolaiset voivat olla myös ns. paperittomia siirtolaisia, joka
tarkoittaa, että he eivät omista maassa oleskelun statukseen vaadittavia asiakirjoja.
Täytyy muistaa että paperiton siirtolainen ei ole laitton siirtolainen, vain ihmisen teot
voivat olla laittomia, ei itse ihminen. (SPR:n www-sivut 2012.)

Pakolainen on henkilö, joka joutuu pakenemaan omasta kotimaastaan sietämättömien
olosuhteiden vuoksi. Pakolainen nauttii kansainvälistä suojelua oman maansa ulko-
puolella. Pakolaisuuden syynä voi olla esimerkiksi nälkä tai vaino rodun, uskonnon,

kansallisuuden tai poliittisen mielipiteen vuoksi. (SPR:n www-sivut 2012) Kiintiöpakolainen taas henkilö, joka vastaanotetaan maahan vuosittaisten pakolaiskiintiöiden puitteissa. (SPR:n www-sivut 2012) Suomi ottaa vastaan vuosittain enintään 750 YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaisiksi katsomia henkilöitä. (SPR:n www-sivut 2012.)

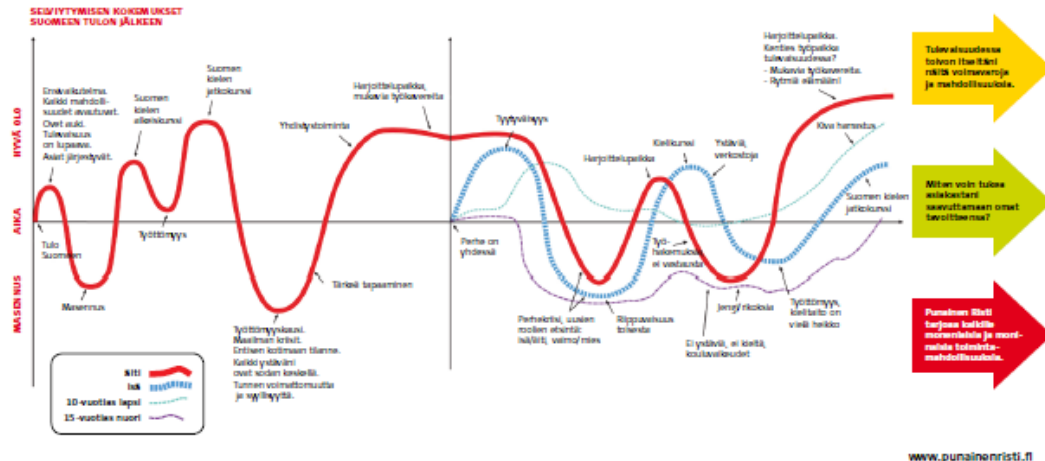
Myös maansisäisiä pakolaisia usein kutsutaan pakolaisiksi, vaikka se onkin virheellistä. Toisin kuin pakolaiset, maansisäiset pakolaiset ovat jääneet omaan kotimaahansa eivätkä ole paenneet kansainvälisen rajan ulkopuolelle toiseen valtioon. He ovat usein paenneet samoista syistä kuin pakolaiset, mutta ovat kuitenkin laillisesta näkökulmasta oman hallituksensa suojelun alaisia, vaikka joskus pakenemisen syy onkin ollut itse kotimaan hallitus. He säilyttävät näin maansa kansalaisina kaikki oikeutensa ja suojansa ihmisoikeuksien ja kansainvälisen humanitaarisen lain mukaan. (The UN Refugee Agency:n www-sivut 2012.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka anoo vieraasta maasta kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta, koska on tullut vainotuksi kotimaassaan. Turvapaikkahakemus tehdään heti maahan tultaessa passin tarkastajalle tai poliisille. Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen turvapaikan myöntämisestä. (SPR:n www-sivut 2012 ja infopankin www-sivut 2005) Turvapaikanhakija voi oleskella maassa niin kauan kuin hakemuksen käsittely kestää ja majoittua vastaanottokeskuksiin ympäri Suomea. Jos pakolaisuuden ehdot täyttyvät ja hakemus hyväksytään turvapaikanhakija saa pakolaisstatuksen. Jos päätös on kielteinen, turvapaikanhakija käännytetään takaisin lähtömaahan tai palautetaan toiseen EU-maahan. (Infopankin www-sivut 2005.)

3.2.2 Kotoutuminen

Kotoutuminen on maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, jonka tavoitteena on yhteiskunnan toimintaan ja työelämään osallistuminen kohdemaassa. Kotoutumisessa korostetaan myös maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin säilyttämistä.

KOTOUTUMISKAARI

Kotoutumiskaaren avulla kuvataan kotoutumisen prosesseja; sen nousuja ja laskuja. Kotoutumiskaarta käytetään asiakastyössä, opetuksessa ja maahanmuuttajan oman kotoutumisprosessin selkiyttämisen apuna. Kotoutumiskaari kehitettiin Punaisen Ristin Kotopolku-projektissa. Kaaressa käsitellään maahanmuuttajan tunteita hyvästä olosta masennukseen koko kotoutumisprosessin aikana ja annetaan esimerkkejä mahdollisista tapahtumista, kuten suomenkielen kurseista, työttömyydestä, harjoittelujaksosta ja harrastuksista. Perheen yhdistämisen jälkeen kaaressa kuvataan myös muiden perheenjäsenten elämää ja tuntemuksia ja sitä miten yhden perheenjäsenen henkinen tila vaikuttaa myös muiden mielialoihin. (SPR:n www-sivut 2012)

3.2.3 Kotouttaminen

Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten toimenpiteitä ja voimavaroja kotoutumisen tukemisessa. Maahanmuuttajien kotouttamisesta vastaa sisäasiainministeriö. Kotouttamisen tavoitteena on maahanmuuttajien osallistuminen suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Keskeisenä tekijänä on suomen tai ruotsin kielen oppiminen ja työikäisillä työelämään pääseminen. Kotouttamistoimenpiteiden piiriin voi kuulua Suomeen muuttanut henkilö, jolla on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa. (Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 93/1999.)

Kotouttaminen toteutetaan siten, että sisäasiainministeriö ohjaa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia, joilla on vastuu maahanmuutto- ja kotouttamisasioissa alueil-

laan. Keskusten tehtävä on maahanmuuttajien yhteiskuntaan ja työelämään kotouttamisen ja turvapaikanhakijoiden vastaanoton suunnittelu, ohjaus, seuranta sekä muut erikseen määrättävät tehtävät. Kunnalla on yleisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisessa. Kunta järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajille ja pakolaisille.

Kotouttamisohjelma sisältää suunnitelman maahanmuuttajien kotouttamisesta ja kotouttamisen tavoitteista, toimenpiteistä, voimavaroista ja yhteistyöstä. Kunta laatii ohjelman työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa kuullen maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä ja muita paikallisia tahoja mahdollisuuksien mukaan. (Sisäasiainministeriön www-sivut 2011.)

Kotouttamissuunnitelma on maahanmuuttajalle laadittu suunnitelma toimenpiteistä, joiden on tarkoitus tukea häntä ja hänen perhettään yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimisessa. Suunnitelma tehdään kunnan, työvoimatoimiston ja maahanmuuttajan kesken. Suunnitelmassa voidaan sopia esimerkiksi suomen tai ruotsin kielen opiskelusta, ammatinvalinnanohjauksesta ja muiden niihin rinnastettavien kotouttamista tukevien toimenpiteiden järjestämisestä. (SPR:n www-sivut 2012.)

3.2.4 Vastaanottokeskus

Vastaanottokeskus on turvapaikanhakijoille tarkoitettu majoituksen, perustoimeentulon ja peruspalvelut tarjoava laitos, jossa asuminen on maksutonta jos turvapaikanhakijalla ei ole tuloja tai tarvittavia varoja. (SPR:n www-sivut 2012) Suomessa on 16 vastaanottokeskusta ja muutamia vastaanottokeskusten toimipisteitä. (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2012) Vastaanottojärjestelmä on sisäministeriön alainen ja vastaanottokeskuksien toimintaa hoitavat kunnat ja Suomen Punainen Risti. (Maahanmuuttopoliittinen sanasto, Markus Himanen ja Jukka Könönen.)

3.2.5 Oleskelulupa

Ulkomaalainen henkilö tarvitsee aina oleskeluluvan voidakseen oleskella Suomessa yli kolme kuukautta. Muiden Pohjoismaiden kansalainen ja EU- ja ETA-jäsenmaiden kansalaiset eivät kuitenkaan tarvitse oleskelulupaa. Oleskelulupaa haetaan henkilökohtaisesti lähtömaassa Suomen edustustosta. Maahanmuuttovirasto myöntää luvan. Ensimmäinen oleskelulupa on määräaikainen eli enintään vuoden, pysyvän oleskeluluvan voi saada kun on oleskellut Suomessa neljä vuotta. (Ulkoasiainministeriön www-sivut 2012.)

3.2.6 Perheen yhdistäminen

Suomesta oleskeluluvan saaneet henkilöt saavat lähes aina samalla perheenyhdistämisoikeuden eli he saavat oikeuden tuoda perheenjäsenensä Suomeen. (Pakolaisavun www-sivut 2012) Perheenjäsenten määritelmä on laissa määrätty eikä se aina vastaa laajempaa perhekäsitystä, joka joillakin kulttuureilla ja perheillä on. Suomen kansalaisten, EU-kansalaisten ja muiden heihin rinnastettavien perheenjäseniä ovat avio- tai avopuoliso, rekisteröity parisuhdekumppani, alle 18-vuotiaan lapsen huoltaja ja lapsi. (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2012) Punainen Risti toimii myös perheiden yhdistämiseksi, esimerkiksi huolehtimalla matkajärjestelyistä ja neuvomalla ja auttamalla erilleen joutuneita perheenjäseniä. (SPR:n www-sivut 2012.)

4 TILASTOTIETOA MAAHANMUUTOSTA

Tilastokeskuksen tietojen mukaan Suomi on vastaanottanut noin 20 000 pakolaista vuosina 2000–2010. Tähän tilastoon lasketaan kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikan hakijat ja perheenyhdistämishojelman kautta vastaanotetut. Pakolaisten vastaanottomäärät ovat vuosien varrella nousseet; vuonna 2000 Suomeen otettiin 1 212 pakolaista kun taas vuonna 2010 vastaanotettuja oli jo 3 207, määrä on siis yli kaksinkertaistunut kymmenen vuoden aikana. Turvapaikanhakijoiden määrä on myös vuosina 2000–2010 noussut; vuonna 2000 turvapaikanhakijoita oli 3170

joista 2 121 sai kielteisen päätöksen ja vuonna 2010 hakijoita oli 4 018 joista kielteisen päätöksen sai 3428. (Tilastokeskuksen www-sivut 2012.)

Satakunta on vastaanottanut huomattavasti vähemmän pakolaisia kuin suurin osa muista maakunnista, esimerkiksi vuonna 2010 Satakunta vastaanotti 15 pakolaista joka on toiseksi vähiten sinä vuonna koko maassa. Vähemmän vastaanotti vain Etelä-Pohjanmaa, joka vastaanotti 6 pakolaista vuonna 2010. Spirit-projektissa mukana olleet kaksi muuta maakuntaa, Häme ja Varsinais-Suomi, ovat vastaanottaneet huomattavasti enemmän pakolaisia kuin Satakunta, mutta eivät kuitenkaan yllä eniten vastaanottaneiden joukkoon, vaikka Varsinais-Suomi lähellä onkin. Häme vastaanotti vuonna 2010 129 ja Varsinais-Suomi 208 pakolaista. Suurimpia pakolaisten vastaanottajia olivat Uusimaa ja Pohjanmaa. Uusimaa vastaanotti vuosina 2000–2010 5399 ja Pohjanmaa 2053 pakolaista. Pakolaisten vastaanottamismäärät ovat vaihdelleet suuresti vuosien 2000–2010 välillä, mutta suurimmassa osassa maakuntia vastaanottamismäärät ovat noususuhdanteisia. Yhteensä pakolaisia on vastaanotettu yli 19 000 vuosina 2000–2010. (Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto, Suomen vastaanottamat pakolaiset TE-keskuksittain.)

Kuvan pylväsdiagrammi kuvaa Satakunnassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten määriä vuosina 1999–2011. Ulkomaan kansalaisten määrä on ollut nousujohtainen melkein koko ajanjakson ja määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 1999 vu-

teen 2011. Ulkomaan kansalaisten määrä lähti nopeaan nousuun vuonna 2006. (Satakunnassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten määrät vuosina 1999–2011. Elinkeino- liikenne ja ympäristökeskus)

Kunnat vastaanottavat pakolaisia vaihtelevasti, esimerkiksi Helsinki vastaanotti vuosina 1992–2009 yhteensä 4 160 pakolaista kun Pori vastaanotti vain 103 samoina vuosina. Jotkin kunnat eivät vastaanottaneet yhtäkään pakolaista. Vuosina 1992–2009 Suomen kunnat vastaanottivat yhteensä 29 875 pakolaista. Pakolaisten piiriin tässä tilastossa kuuluivat kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat ja perheen yhdistämishajonnan kautta vastaanotetut. (Sisäasiainministeriö, Spirit:n antamat materiaalit.)

5 ASENTEET

5.1 Arvot ja asenteet

Tavoite on ihmisen tai ihmisryhmän tavoittelema asia tai esine. Arvot ovat usein sidoksissa tavoitteisiin ja ihanteisiin ja olosuhteisiin, aikaan ja paikkaan. Arvoihin vaikuttaa siis henkilön esimerkiksi kasvatus ja kulttuuri. Asenne taas ilmaisee tunne-elämää koskevia käsitys- ja suhtautumistapoja ja niistä johtuvaa käyttäytymistä.

Ihmisillä on erilaisia asenteita ja arvoja. Niiden avulla ja takia ihmiset tekevät joskus jyrkkiäkin oletuksia muista ihmisistä heidän ihonvärinsä, kulttuurinsa, sukupuolensa tai muiden ominaisuuksien tai mielipiteiden vuoksi. Ihmisten kuitenkin pitäisi nähdä omien asenteidensa läpi ja pyrkiä ymmärtämään myös muunlaisia asenteita ja arvoja ja niitä edustavia ihmisiä. Asenteet ja arvolutaukset, niin myönteiset kuin kielteisetkin, ovat opittavissa ja juuri nämä asenteet määräävät mitä ihminen näkee, kuulee, ajattelee ja miten hän toimii. (Heikkonen 1995, 36–38) Puhekielessä rasismilla usein kuvataan kaikkea syrjintää, ennakkoluuloisuutta ja suvaitsemattomuutta. Syrjintää on silloin kaikki ihmisten eroihin perustuva syrjintä, joka ei ole hyväksyttävää. Eri kulttuuritausta lisäksi ihmistä voidaan syrjiä esimerkiksi iän, sukupuolen tai maailmankatsomuksen vuoksi. (Räty 2002, 198.)

Suomessa on useisiin muihin Euroopan maihin verrattuna vähän pakolaisia, jonka vuoksi suurin osa suomalaisista luo käsityksensä muiden kulttuurien edustajista tiedotusvälineiden pohjalta. Maahanmuuttajia ja pakolaisia koskevat artikkelit ovat usein negatiivissävytteisiä, esimerkiksi rikollisuutta käsitteleviä. Maahanmuuttajat nähdään mediassa usein ongelmana tai ainakin ongelmien aiheuttajina. Uutisia pitäisikin tehdä useammin maahanmuuttajan tai pakolaisen näkökulmasta ja käyttää heitä asiantuntijoina ja informantteina, eikä vain uutisten kohteina. (Räty 2002, 190–191.)

Ihmisten asenteisiin ja yleiseen asenneilmapiiriin vaikuttaa paljolti media ja nykyään myös sosiaalinen media. Lähivuosina keskusteluun on noussut maahanmuuttokriittisyys, joka on tullut ilmi niin internetin keskustelupalstoilla, lehdissä ja uutisissa kuin poliitikkojen puheissakin. Monet henkilöt ovat saaneet myös rasistisyytöksiä kriittisten kommenttiensa vuoksi. (Keskinen, Rastas & Tuori 2009, 47–63.)

Kulttuurisella kompetenssilla (cultural competence) eli kulttuurisella pätevyydellä tarkoitetaan ihmisen kulttuurista osaamista toimia monikulttuurisissa toimintaympäristöissä. Tämä usein ilmenee ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa erilaisuuden huomioimisena ja hyväksymisenä. Kulttuurinen kompetenssi on elinikäinen prosessi, joka vaikuttaa ihmisen asenteisiin, arvomaailmaan ja toimintoihin. Kulttuurinen kompetenssi ei kuitenkaan ole ihmiselle luontainen tapa käsitellä ihmisten erilaisuutta, vaan tyypillisempää on kokea kulttuureihin liittyvä erilaisuus uhkaavana tai pelottavana. Tätä ihmisille tavallista taipumusta kutsutaan etnosentrismiksi. Etnosentrismi on näkemys jossa oman kansan ominaisuudet ja tavat mielletään muita kansoja ja kulttuureita paremmiksi. (Abdelhamid, Juntunen & Koskinen 2009, 33–35.)

5.2 Rasismi

Rasismi tarkoittaa jonkin ihmisryhmän arvottamista heidän erilaisuutensa takia muita ihmisryhmiä alempiarvoisemmaksi, esimerkiksi heidän ihonväriänsä, kansalaisuutensa, etnisen alkuperänsä, kulttuurinsa, äidinkieltänsä tai uskontonsa takia. Rasismilla siis alennetaan tietyn ihmisen tai ihmisryhmän ihmisarvoa. Rasismin taustalla on usein voimakkaita ennakkoluuloja ja stereotyyppioita, jotka ovat ihmiselle luonnollinen

tapa jäsentää maailmaa, jos hänen tietonsa eivät siihen riitä. (SPR:n www-sivut 2012) Rasismi on ajattelutapa ja syrjintä on siitä johtuvaa toimintaa. Rakenteellinen rasismi tarkoittaa rasismin muotoa, jossa jo olemassa olevat käytännöt johtavat ihmisten eriarvoiseen asemaan. Rakenteellinen rasismi on usein tahatonta. Viranomaisrasismi on taas viranomaisen haluttomuutta palvella maahanmuuttaja- tai pakolaisasiakasta niin, että hän saa saman palvelun kuin muut asiakkaat. (Räty 2002, 193-194) Kaikenlainen syrjintä on Suomen rikoslain mukaan rikollista. (Yhdenvertaisuuslaki 2004/21.)

Rasismin ehkäisy on kaikkien vastuulla, niin Suomen hallituksen, kuntien, järjestöjen kuin tavallisenkin ihmisen. Hallitus on Suomessa tehnyt etnisen syrjinnän ja rasismin vastaisen toimintaohjelman, jonka tarkoituksena on tukea ja kehittää toimenpiteitä, joilla edistetään hyviä etnisiä suhteita sekä estetään etnistä syrjintää ja rasismia suomalaisessa yhteiskunnassa. (Työhallinnon julkaisu 284, 2001) Kunnat ovat kuitenkin itsenäisiä toimijoita, joten hallitus voi vain suositella toimintatapoja kunnille toimintaohjelmassaan. Kuntien pitää kuitenkin kirjata rasismin ehkäisemisen toimet kotoutumisohjelmaansa. Monet kansalaisjärjestöt osallistuvat myös rasismin ehkäisemiseen ja kotoutumistyöhön kuntien ja valtion ohella. Yksittäisen ihmisen ja ainakin maahanmuuttajien ja pakolaisten kanssa työskentelevien ammattilaisten täytyy osallistua rasismin vastaiseen työhön ja ennakoluulojen kitkemiseen. Parhaiten yksittäinen ihminen voi vaikuttaa näihin asioihin olemalla itse suvaitsevainen ja kasvattaa lapsensa suvaitsevaisiksi. Suvaitsevaisuudella tarkoitetaan ihmisen kykyä kunnioittaa ihmistä tämän ominaisuuksista, kuten ihonväristä riippumatta. (Räty 2002, 199–209) Maahanmuuttajan tarina rasisisesta kohtelusta Suomessa:

”Olin ollut Suomessa noin 15 minuuttia. Eräs kaveri sanoi minulle jotakin, mitä en ymmärtänyt. Noin kaksi minuuttia myöhemmin vaimoni, jonka kanssa tulin Suomeen, selitti, että kaveri sanoi jotakuinkin – Neekeri, mene takaisin Afrikkaan!” (Räty & Saari 1997, 67.)

6 SUOMALAISTEN SUHTAUTUMINEN MAAHANMUUTTAJIIN JA PAKOLAISIIN

6.1 Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin työnhakijoihin

Magdalena Jaakkolan tutkimuksen mukaan suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen on muuttunut myönteisemmäksi kaikilla suuralueilla vuosina 1987–2007. Kielteiset asenteet ovat vähentyneet huomattavasti 1990-luvun laman jälkeen. Laman loppuminen ja siitä aiheutuneet paremmat taloudelliset olot Suomessa vaikuttivat siis suomalaisten asenteisiin. Vuonna 2007 74 % vastaajista halusi Suomen ottavan vastaan nykyistä enemmän tai suunnilleen yhtä paljon ulkomaalaisia työnhakijoita kuin ennenkin. Suomalaiset suhtautuivat siis myönteisemmin ulkomaalaisen työvoiman vastaanottamiseen kuin minään muuna tutkimusajankohtana.

Alueelliset erot vaikuttavat suomalaisten suhtautumiseen. Asuinkunnan koko ja kaupunkimaisuus vaikuttavat asenteisiin. Pääkaupunkiseudulla ja Turussa suhtauduttiin myönteisemmin ulkomaalaisiin työnhakijoihin kuin muualla suomessa vuonna 2007. Lähes puolet, eli 45 %, pääkaupunkiseudulla asuvista halusi Suomen ottavan enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita.

Maaseudullakin on tapahtunut myönteistä asennekehitystä vuosina 1987–2007. Maaseudulla asuvien myönteiset asenteet nelinkertaistuivat vuosina 1993–2007. Kaikkein kielteisimpien osuus väheni 43 prosentista 15 prosenttiin eli lähes pääkaupunkiseudun tasolle. Uudellamaalla suhtautuminen ulkomaalaisiin työnhakijoihin oli myönteisempi kuin muualla Suomessa (2007). Itä-Suomen asenteet taas olivat muita varuksellisempia.

Koulutus, ammatti, sukupuoli, ikä ja poliittinen puolue vaikuttavat suomalaisten asenteisiin. Korkeakoulun suorittaneet, johtajat ja ylemmät toimihenkilöt suhtautuvat myönteisemmin ulkomaalaisiin työnhakijoihin kuin työntekijät. 60 % johtajista/ylemmistä toimihenkilöistä ja runsas neljäsosa työntekijöistä haluaisi Suomen ottavan vastaan nykyistä enemmän ulkomaalaisia työntekijöitä. Kielteisintä suhtautuminen on nuorten miesten ja 50 vuotta täyttäneiden naisten keskuudessa. Kielteiset

asenteet ovat eniten vähentyneet vanhempien, vähän koulutusta saaneiden miesten keskuudessa vuosina 1987–2007.

Asenteet ovat muuttuneet suopeammiksi kaikkien puolueiden keskuudessa. Vihreiden ja kokoomuksen asenteet ovat muuttuneet eniten 1990-luvun alun jälkeen. Muiden puolueiden asenteet olivat varauksellisempia. Kielteiset asenteet ovat vähentyneet eniten keskustan ja vasemmistoliiton kannattajien keskuudessa.

Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajiin lisäävät myönteisiä asenteita. Mitä useampia ulkomaalaisia tutkimuksen vastaaja tunsi henkilökohtaisesti, sitä myönteisempi suhtautuminen hänellä oli ulkomaalaisten työnhakijoiden ja pakolaisten vastaanottamiseen kaikkina tutkimusajankohtina (1987–2007).

Suomalaisten kontaktit maahanmuuttajiin ovat lisääntyneet maahanmuuton lisääntyessä ja asenteet ovat parantuneet useamman ihmisen saadessa kontakteja maahanmuuttajiin. Ulkomaalaisten tuttavien määrä vaihteli alueittain. Pääkaupunkiseudulla kontaktit Suomen ulkomaalaisiin olivat yleisempiä kuin muualla Suomessa. Maaseudulla ja pienemmissä kaupungeissa kontaktit olivat harvinaisempia. Ammattiryhmien välillä oli myös eroja. Johtajilla ja ylemmillä toimihenkilöillä oli enemmän yhteyksiä ulkomaalaisiin kuin maanviljelijöillä ja eläkeläisillä. (Jaakkola 2009.)

6.2 Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen

Suhtautuminen pakolaisten vastaanottamiseen vaihteli alueellisesti Magdalena Jaakkolan tutkimuksen mukaan. Pohjoissuomalaisten asenteet olivat muita alueita myönteisempiä vuonna 2007 tehdyssä kyselyssä. Varauksellisimpia alueita olivat Uusimaa ja Itä-Suomi.

Pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Tampereella asenteet olivat myönteisempiä kuin pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla. Asenne-erot ovat kuitenkin kaventuneet isojen kaupunkien ja maaseudun välillä vuosina 1993–2007. Pääkaupunkiseudun kuntien välillä on kuitenkin eroja asenneasioissa. Helsingissä asenteet ovat muuttuneet myönteisemmiksi kuin taas Vantaalla asenteet ovat kiristyneet huomattavasti.

Vuonna 2007 tehdyssä kyselyssä runsas puolet vantaalaisista halusi Suomen ottavan vastaan vähemmän pakolaisia kuin edellisinä vuosina.

Pakolaisia koskeviin asenteisiin vaikuttivat vastaajien ikä, sukupuoli, koulutusaste ja puoluekanta. Nuorten miesten asenteet olivat torjuvampia vuoden 2007 kyselyssä kuin nuorten naisten. Vanhemmilla vastaajilla (50+) sukupuolten välillä ei ollut juurikaan eroja. Korkeasti koulutetut, johtajat ja ylemmät toimihenkilöt suhtautuivat myönteisemmin pakolaisten vastaanottamiseen kuin vähemmän koulutusta saaneet ja työntekijät. Vihreän puolueen kannattajat suhtautuivat pakolaisiin muita myönteisemmin. Kaikkien puolueiden asenteet pakolaisia kohtaan ovat laskeneet 1990-luvun laman vuoksi ja taas nousseet sen jälkeen. Vuonna 2007, peräti 40 % niistä vastaajista, joilla oli henkilökohtainen kontakti pakolaiseen, halusi Suomen ottavan vastaan enemmän pakolaisia. Vain joka seitsemäs vastaajista, jotka eivät tunteneet henkilökohtaisesti pakolaista, olivat tätä mieltä.

Jaakkolan tutkimuksissa vuosina 1987–2003 selvitettiin myös pakolaisuuden syiden vaikutuksia asenteisiin. Pakolaisiin joiden paon syy tuli ilmi haastattelussa suhtauduttiin myönteisemmin kuin pakolaisiin yleiskäsitteenä. Myös ”ympäristötuhojen vuoksi pakoon lähteneiden”, ”sotaa pakoon lähteneiden” ja ”kehitysmaiden nälkäänäkevien” vastaanottamiseen suhtauduttiin myönteisemmin kuin uskonnollisista, poliittisista, rodun ym. vuoksi vainottuihin. 1990-luvun laman jälkeen asenteet kaikista eri syistä paenneisiin ovat muuttuneet myönteisemmiksi. Suhtautuminen eri syistä paenneisiin vaihteli myös alueittain. Pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Tampereella suhtauduttiin myönteisemmin sota-, ympäristö- ja nälkäpakolaisiin ja eri syistä vainottuihin pakolaisiin kuin pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla. (Jaakkola 2009.)

7 PUNAINEN RISTI

7.1 Kansainvälinen Punainen Risti

Punainen Risti sai alkunsa vuonna 1859, jolloin sveitsiläinen Henry Dunast järjesti ryhmän vapaaehtoisia auttamaan Solferinon taistelussa loukkaantuneita. Myöhemmin hän esitti, että kaikkiin maihin perustettaisiin järjestö sodanaikaista lääkintähuoltoa avustamaan ja, että haavoittuneiden hoito turvattaisiin kansainvälisten sopimuksien avulla. Vuonna 1863 perustettiin Genevessä toimikunta, josta kehittyi vuonna 1876 Punaisen Ristin kansainvälinen komitea. Punaisen Ristin kansallisia yhdistyksiä alkoi syntyä eri puolille Eurooppaa ja myöhemmin myös muihin maanosiin.

Punaisen Ristin tai Islaminuskoisten maiden Punaisen Puolikuun merkin käyttö on tarkasti säädetty Geneven sopimuksissa ja niihin sitoutuneiden valtioiden lainsäädännöissä. Merkkiä voi käyttää järjestön itsensä lisäksi asevoimien lääkintähuolto, viranomaisten alaisina ja valtuuttamina toimivat lääkintämiehet, kulkuneuvot ja sairaalat sodan ja selkkauksen aikana ja asevoimien lääkintähuolto rauhan aikana. Suomessa punaisen ristin käyttöä säätelee rauhan aikana laki eräiden kansainvälisesti suojattujen tunnusten käytöstä, joka on vuodelta 1979. Punaista ristiä ei saa käyttää esimerkiksi mainonnassa tai lääkepakkauksissa. Myöskään punaista ristiä muistuttavaa tunnusta ei saa käyttää.

7.2 Suomen Punainen Risti

SPR on yksi Suomen suurimmista kansalaisjärjestöistä. Järjestössä toimii yli 90 000 jäsentä ja noin 30 000 aktiivista vapaaehtoista ympäri Suomen. Toiminnan perustana ovat järjestön periaatteet, Geneven sopimukset ja laki ja asetus Suomen Punaisesta Rististä. Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoistyö keskittyy kotimaahan, jossa tehtäviin kuuluu mm. ensiapukoulutus, ystävä- ja tukihenkilötoiminta ja nuorten auttamiseen keskittynyt työ.

Punaisen Ristin toiminnan tavoitteina on auttaa onnettomuuksissa ja katastrofeissa, vahvistaa terveyttä ja turvallista elämää ja vaikuttaa inhimillisyyden puolesta. Punai-

sen Ristin toiminta-ajatus on auttaa yhdessä avun tarpeessa olevia ihmisiä ja järjestön visio on olla rohkea ja luotettava auttaja kotona ja maailmalla. SPR toimii omien periaatteidensa pohjalta. Periaatteita ovat inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, ykseys ja yleismaailmallisuus.

7.3 Yleinen Suomen Punaisen Ristin maahanmuuttajatyö

SPR tukee pakolaisia ja turvapaikanhakijoita puolustamalla heidän oikeusturvaansa ja ihmisoikeuksia ja lisäämällä ymmärrystä pakolaisuudesta ja sen syistä.

SPR on perustanut ja ylläpitää vastaanottokeskuksia eri puolilla Suomea ja hoitaa kiintiöpakolaisten lentokenttävastaanottoa. Sodan tai jonkin muun katastrofin vuoksi perheenjäsenensä kadottaneet saavat myös apua Punaiselta Ristiltä, sen henkilötiedustelusta. SPR huolehtii pakolaisten perheenyhdistämisen matkajärjestelyistä sekä auttavat erilleen joutuneita perheenjäseniä erilaisissa tilanteissa. SPR auttaa maahanmuuttajia ja pakolaisia myös kotoutumisessa kouluttamalla tukihenkilöitä ja järjestämällä vapaa-ajantoimintaa, kuten kieli- ja läksykerhoja ja erilaisia leirejä ja retkiä. Suomen Punainen Risti järjestää vuosittain rasisminvastaisen kampanjan, jolloin vapaaehtoiset järjestävät tapahtumia sekä kouluvierailuja ympäri Suomea. (SPR:n www-sivut ja Punainen Risti Toimintalinjaus 2011–2014.)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Sain opinnäytetyön aiheeni koulusta vuoden 2011 keväällä. SPR:n Spirit-projektin työntekijät olivat ottaneet yhteyttä Satakunnan ammattikorkeakouluun, jonka kautta sain itselleni aiheeksi Spirit-projektin arvioinnin työntekijöiden näkökulmasta. Tehtävänä oli arvioida projektin onnistumista ja sen asettamien tavoitteiden toteutumista hankealueella. Projektin aiheesta ei oltu tehty ennakoarviointia tai muuta tutkimusta, joten loppuarviointi piti toteuttaa ilman vertailukohtaa. Spirit-projektin työntekijät valitsivat haastateltavat tutkimukseeni omien tarpeidensa mukaisesti. Haastateltavia oli neljä; kolme SPR:n työntekijää tai vapaaehtoista eri osastoilta ja eri työtehtävistä ja yksi ELY-keskuksen työntekijä, joka käsittelee kuntavastaanottoja. Haastatellut

olivat kaikki maahanmuutosta ja pakolaisuudesta paljon tietäviä työntekijöitä ja vapaaehtoista. Haastateltavat olivat Satakunnasta ja Pirkanmaalta. Kaikki haastateltavat olivat omien alojensa ammattilaisia, tietoisia pakolaistyöstä ja maailman tapahtumista ja halukkaita kertomaan tietojaan ja mielipiteitään kysytyistä asioista. Heitä oli ilo haastatella ja uskon, että haastattelutilanne sai niin haastateltavan kuin haastattelijankin ajattelemaan uusia asioita ja pohtimaan omia tietojaan ja asenteitaan.

Tutkimuksessani halusin kerätä tietoa näiden neljän haastateltavan asenteista ja siitä millaisia näkemyksiä ja mielipiteitä heillä on asenteista. Kysyin heiltä myös asenteista selvittääkseni, mitä he ymmärtävät sanalla ”asenteet” ja mitkä heidän omat asenteensa olivat ja ovat nyt. Haastattelujen pääteema oli kuitenkin juurikin Spirit-projektin arviointi, eli mitä olivat Spiritin konkreettiset toimet haastateltavan työympäristössä ja miten Spirit on vaikuttanut asenteisiin, niin henkilöiden omassa elämässään kuin heidän työympäristössään (esim. työyhteisö tai työskentelykunta ja sen päättäjät).

Valitsin tutkimustyylikseni kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen ja työskentelytavakseni teemahaastattelun. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusmetodia, jossa esimerkiksi haastattelujen avulla yritetään selvittää jonkin ilmiön tai asian syvällisempää merkitystä. Laadullinen tutkimus sopi erityisen hyvin tällaiseen tutkimukseen, jossa käsitellään ihmisten mielipiteitä ja niihin vaikuttamista. Laadullinen tutkimusmetodi valitaankin usein sosiaalitutkimuksiin, koska sillä on helppo kuvata ihmisten mielipiteitä ja se sopii hyvin vain muutamia haastateltavia sisältäviin tutkimuksiin. (Alasuutari 2011) Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto, jossa haastattelijalla on käytössään teemahaastattelurunko. Haastattelurunkoon on kerätty tutkimuksen kannalta tärkeitä teemoja ja mahdollisesti esimerkkikysymyksiä, joiden avulla haastattelijalla keskustellaan haastateltavan kanssa. Metodissa on tärkeää kahden ihmisen välinen vuorovaikutus ja siitä syntyvä keskustelu tutkimuksen aiheesta. (Hirsjärvi & Hurme 2009) Itse tein teemahaastattelurungon Spirit:n työntekijöiden ja opettajieni avustuksella. Teemoissa käsitelin tietoa pakolaistyöstä, asenteita ja Spirit-projektia.

Työn tekeminen oli osittain kovin haastavaa, koska itselläni ei juuri ollut kokemusta tutkimustyöstä tai tutkimusmenetelmien käytöstä ennestään. Haastateltavat oli minul-

le onneksi valittu valmiiksi ja haastatteluiden valmistelussakin sain apua niin koulusta kuin Spirit-projektin työntekijöiltäkin. Itse haastattelutilanteet olivat opettavaisia ja mielenkiintoisia. Olin ensimmäisiä kertoja haastattelemassa ketään ja ainakin alussa haastattelutaitoni eivät olleet kovin hyvät ja varmasti joitakin tietoja ja mielipiteitä jäi sen takia saamatta. Haastatteluiden loppua kohti olin kuitenkin jo kehittänyt haastattelutaitojani hieman, joten haastattelut tuntuivat jo aika luonnollisilta niin minun kuin haastateltavankin kohdalta. Onneksi kaikki neljä haastateltavaani olivat oman alansa rautaisia ammattilaisia ja osasivat vastaila esittämiini kysymyksiin todella asiantuntevasti ja usein he myös kertoivat minulle asioita, joita en olisi itse edes osannut kysyä. Haastatteluiden myötä oma tietämykseni maahanmuutosta, pakolaisuudesta ja niiden tämänhetkisestä tilanteesta niin Satakunnassa kuin muuallakin Suomessa kasvoi valtavasti ja sain hyviä ideoita opinnäytetyön teoria-osioon.

Haastattelut analysoin aiheittain ja järjestelin aiheet tärkeysjärjestykseen. Jotkut teemahaastattelulomakkeen teemat olivat haastatteluissa muodostuneet tärkeiksi toisten teemojen jäädessä taustalle. Haastatellut olivat kaikki omien alojensa ammattilaisia ja tiesivät paljon aiheesta, joten he osasivat puhua tärkeistä aiheista ja jättää pienemmälle huomiolle vähemmän tärkeät aiheet. Spirit-projektin loppuseminaari järjestettiin marraskuussa, joten alustava analyysi piti saada valmiiksi siihen mennessä. Tein alustavan analyysin, josta puuttui vielä yksi haastattelu. Loppuseminaarin jälkeen keskityin analyysin jatkamiseen ja sainkin tehtyä analyysin valmiiksi vuoden 2012 alussa. Analyysin yhdistäminen teoriaan ja opinnäytetyön raportti valmistuivat syksyllä 2012.

9 PUNAISEN RISTIN SPIRIT-PROJEKTIN ARVIOINNIN ANALYYSI

Tehtäväkseni oli annettu yksi osa Spirit-projektin arvioinnista. Tehtävääni kuului maahanmuuton ja pakolaisuuden parissa työskentelevien työntekijöiden mielipiteiden kerääminen ja analysointi projektin arviointia varten. Tarkoituksena oli keskustella asenteista ja niiden mahdollisista muutoksista projektin aikana ja sen jälkeen. Haastatteluissa käsiteltiin haastateltujen tietoja pakolaistyöstä niin yleisesti Suomessa kuin SPR:ssäkin ja heidän mielipiteitään näistä pakolaisille suunnatuista palveluista.

Kysyin heiltä myös asenteista selvittääkseni, miten he ymmärtävät sanan ”asenteet” tai ”asenne” ja ovatko heidän asenteensa mahdollisesti muuttuneet.

Haastattelujen pääteema oli Spirit-projektin arviointi, eli mitä olivat Spiritin konkreettiset toimet haastateltavan työympäristössä ja miten Spirit on vaikuttanut asenteisiin.

9.1 Haastateltavien tiedot pakolaistyöstä

9.1.1 Tiedot Suomen pakolaistyöstä

Halusin aloittaa haastattelut kysymällä haastateltavilta heidän tiedoistaan koskien pakolaistyötä Suomessa ja erityisesti SPR:n tekemää pakolaistyötä. Kaikki haastatellut kokivat, että heidän tietonsa olivat kohtalaiset tai hyvät ja tarpeeksi laajat juuri heidän työtehtäväänsä varten. Kaikki myös kertoivat tietävänsä parhaiten asioista jotka koskettivat heidän omaa työkenttäänsä, olivathan he jo vuosia harjoittaneet ammattiaan ja oppineet siinä samalla työssä tarvittavat tiedot ja taidot. Jotkut haastatellut myös mainitsivat pakolaistyön osa-alueita joista heidän tietonsa olivat vähäiset. Kuntien tekemä työ pakolaisen sijoituksen jälkeen ja muiden järjestöjen työ olivat vähemmän tunnettuja osa-alueita. Tiedot pakolaistyöstä olivat myös hieman rajatummat, jos haastatellun työnkuvaan kuului muitakin osa-alueita kuin pakolaistyö. Jos työhön kuului muutakin kuin pakolaistyö, haastatellun tiedot vaihtelivat suuresti ajankohdan mukaan; jos pakolaistyötä ei ole tehnyt pitkään aikaan myös tiedot siitä unohtuvat. Haastateltujen tiedot koko pakolaistyön kentästä olivat siis hyvät, mutta ainakin osittain rajoittuneet juuri omaan alaan, työkenttään ja työtehtävään. Tietoihin vaikutti työtehtävän lisäksi myös oma valveutuneisuus; jotkut haastatellut olivat laajemmin tietoisia maailman tapahtumista ja sen vuoksi myös tietoisia Suomen tilanteesta ja pystyivät siis vertaamaan Suomen pakolaistyötä muihin maihin.

Kysyin haastatelluilta myös heidän mielipidettään Suomen pakolaisille suunnattujen palveluiden laadusta. Suurin osa kommenteista oli positiivisia, mutta myös monia kehittämisen kohteita löydettiin. Kaikki haastatellut mainitsivat kuntien halun tai haluttomuuden ottaa pakolaisia ja korostivat kuntien tärkeyttä pakolaistyössä. Useat

kunnat ovat haluttomia ottamaan vastaan pakolaisia, vaikka pakolaisen kulut kate- taankin maksamalla kunnalle kuntakorvaus. Kuntakorvaus on alle 7-vuotiaiden lasten kohdalla 6845 euroa ja sitä vanhempien pakolaisten kohdalla 2300 euroa vuodessa. (Valtioneuvoston www-sivut, 2011) Kuntien tärkeyttä korostettiin kaikissa haastatte- luissa, kuten myös SPR:n ja muiden järjestöjen apua kuntasijoituksissa. Vapaaehtois- järjestelmää Suomessa myös kehitettiin. Suomen kuntien tarjoamia palveluita kuiten- kin kehitettiin ja korostettiin Suomen pieniä pakolaiskiintiöitä; Suomi oli onnistunut hyvin moniin suuremman pakolaiskiintiön maihin verrattaessa. Tärkeimpänä asiana pakolaisille suunnattujen palveluiden onnistumisessa pidettiin paikallisten toimijoi- den tietotaitoa ja halua tehdä tätä työtä. Eräs haastateltu painotti, että pakolaisten määrä tietyllä alueella harvoin riippuu palveluiden laadusta vaan esimerkiksi työ- markkinoista, opiskelumahdollisuuksista ja pakolaisten määrästä. Pakolaiset siis mie- luusti muuttavat pääkaupunkiseudulle tai isompiin kaupunkeihin niiden työ- ja opis- kelumahdollisuuksien vuoksi, eivät palveluiden vuoksi. Pienessäkin kunnassa voi siis olla yhtä hyvät palvelut kuin suurissa kaupungeissa.

Yleistietoa pakolaisista ja pakolaistyöstä pidettiin tärkeänä niin tavalliselle ihmiselle kuin työntekijällekin. Haastatellut pitivät omia tietojaan tarpeellisina ja hyödyllisinä, juurikin siksi, että he pystyivät tekemään työtään ja vastaamaan kysymyksiin aihees- ta. Tietojen päivittämistä koulutuksilla ja omalla opiskelulla pidettiin myös tärkeänä.

9.1.2 Tiedot Suomen Punaisen Ristin pakolaistyöstä

Kysyin haastatteluissa Suomen pakolaistyöstä, mutta halusin myös tietää mitä haas- tatellut tiesivät Suomen Punaisen ristin tekemästä pakolaistyöstä. SPR:n pakolais- työstä puhuttaessa huomasin haastateltavien innon ja tiedon määrän ja opin itsekin paljon uutta SPR:stä ja sen työntekijöiden ja vapaaehtoisten tekemästä työstä. Haas- tatellut antoivat myös paljon tietämiään esimerkkejä pakolaistyöstä.

Kaikki haastatellut tietenkin tiesivät eniten tekemästään työstä ja muusta SPR:n pa- kolaistyöstä joka jotenkin liittyi heidän työkenttäänsä. Työtehtävä myös vaikutti pal- jon tietoihin; haastatellut joilla oli laajempi työkenttä, esimerkiksi puheenjohtaja tai toiminnan johtaja, tiesivät myös laajemmin erilaisista toimintamuodoista ja eri kunti-

en ja maakuntien tilanteista ja toimista. Yksi haastatelluista, joka ei ollut SPR:n työntekijä, tunnusti tietojensa olevan vähäiset, juurikin siksi ettei ollut töissä siellä. Hän kuitenkin piti SPR:ää tärkeänä toimijana vapaaehtoistyön kentällä ja kehui SPR:n avustavia toimia kuntiin sijoituksissa.

Suomen Punaisen Ristin pakolaistyön toimista puhuttiin haastatteluissa ja haastatellut antoivat myös muutamia esimerkkejä aiheesta. Haastateltavat mainitsivat esimerkiksi vastaanottokeskukset, SPR:n antaman tuen ja avun kunnille vastaanottotilanteessa ja sen jälkeen, perheenyhdistämiset ja läksyjenlukukerhot. Perheenyhdistämisellä tarkoitetaan sitä kun pakolaisten perheet yritetään saada yhteen ja läksyjenlukukerho on maahanmuuttajalapsille tarkoitettu kerho, jossa autetaan lapsia suomen kielen ja muiden läksyjen kanssa. (Punaisen Ristin www-sivut, 2011.)

Punaisen Ristin roolia Suomen pakolaistyössä pidettiin useammassakin haastattelussa todella tärkeänä. Punaisen ristin globaalia asemaa ja laajaa tietotaitoa alalta pidettiin oleellisena, onhan Punainen Risti tai Punainen Puolikuu 186 eri maailman maassa ja onhan myös tietotaito sen mukaista. (Punaisen Ristin www-sivut, 2012) Punaisella ristillä on esimerkiksi työntekijöitä eri maiden pakolaisleireille, joista tiedot ja taidot siirtyvät pakolaisten tulomaihin ja näin auttavat pakolaisia kotoutumisessa.

9.2 Satakunnan tilanne maahanmuutto ja pakolaisasioissa

Haastatteluissa ja teoriassa tuli esille, että Satakunta on ”nihkeää” aluetta, jos puhutaan pakolaisten vastaanotosta. Satakunta ja Etelä-Pohjanmaa ovat ottaneet kaikkein vähiten pakolaisia Suomen maakunnista viimeisen kymmenen vuoden aikana. Satakuntaan on tullut kymmenen vuoden aikana vähän yli sata pakolaista, kun moniin muihin maakuntiin tulee sama määrä vuodessa. (Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto, Suomen vastaanottamat pakolaiset TE-keskuksittain) Ensimmäinen haastateltu otti esille Satakunnan tilanteen ja puhui myös omista kokemuksistaan Satakunnassa. Tämän haastattelun innoittamana otin Satakunnan pakolaistilanteen esille myös muissa haastattelutilanteissa; myös muilla oli tietoa ja mielipiteitä tästä aiheesta.

Haastateltavat tiedostivat Satakunnan tilanteen ja pystyivät vertaamaan sitä muiden maakuntien tilanteeseen. Kaikki olivat yksimielisiä siitä, että Satakunnan tilanne ei pakolaisasioissa ole hyvä. Satakunnan vapaaehtoisjärjestöt ja erityisesti SPR:n vapaaehtoiset saivat kuitenkin kehuja aktiivisuudestaan kriisitilanteissa. Suurin osa Satakunnan kunnista on ottanut vastaan vain vähän pakolaisia tai ei ole ottanut vastaan yhtään pakolaista, mutta kehuja saivat kuitenkin esimerkiksi Pori ja Punkalaidun. Porissa on eniten niin maahanmuuttajia kuin pakolaisiakin Satakunnassa ja palvelut ja koulutus- ja työmahdollisuudet ovat sen mukaiset. Punkalaidun taas on pieneksi kunnaksi todella kansainvälinen paikka, juurikin siksi, että siellä sijaitsee SPR:n vastaanottokeskus ja koska kunta ottaa vastaan kiintiöpakolaisia.

Spirit-projektillakin oli aluksi vaikeuksia Satakunnassa. Projektia ei aluksi oltu kiinnostuneita toteuttamaan, mutta lopulta piirin hallitus projektiin kuitenkin suostui. Jotakin osastoja ja vapaaehtoisiaakin piti hieman suostutella osallistumaan projektiin. Projekti kuitenkin on vaikuttanut Satakunnan asenteisiin tai ainakin aiheuttanut keskustelua aiheesta, jolloin pakolaisten vastaanottopäätöksiä on syntynyt.

Syytä Satakunnan ”nihkeyteen” pakolaisasioissa pohdittiin laajasti haastatteluissa. Syyksi ehdotettiin historiallisia seikkoja kuten karjalaisten asutusta. Jo karjalaisia asuttaessa Satakunnan väestön ja karjalaisten välille syntyi hankauksia, johtuen ehkä siitä että Satakuntalaiset eivät hyväksyneet karjalaisten erilaisuutta. Tämä erilaisuuden karttaminen olisi siis nykyaikana siirtynyt ennakkoluuloihin maahanmuuttajia ja pakolaisia kohtaan. Maahanmuuttajien ja pakolaisten erilaisuus näkyy myös helpommin, esimerkiksi ihonväristä, kuin entisaikojen karjalaisten. Toiseksi syyksi Satakunnan tilanteeseen veikattiin työ- ja koulutusmahdollisuuksien vähäisyys ja maahanmuuttajien ja pakolaisten vähäisyys alueella. Pakolaiset tietenkin haluavat alueelle, jossa heillä on mahdollisuus tavata kohtalotovereitaan ja maanmiehiään ja työllistyä tai kouluttautua. Oikeaa syytä Satakunnan ”nihkeydelle” ei saatu selville, mutta pohdinnat haastateltavien kanssa olivat mielenkiintoisia ja hedelmällisiä.

Haastateltavat painottivat kaikkien maakuntien ja kuntien vastuuta pakolaisten vastaanotossa. Tällä hetkellä suurimmat vastaanottajat ovat pääkaupunkiseudulla ja suurissa kaupungeissa; tulevaisuudessa pakolaisten pitäisi jakautua tasaisemmin eri maakuntiin ja kuntiin, jolloin jokainen kunta kantaisi osan Suomen vastuusta. Suo-

men valtio on sitoutunut kansainvälisin sopimuksin antamaan humanitaarista maa-hanmuuttoa, josta kaikkine kuntien pitäisi yhteisesti huolehtia.

9.3 Tieto Spirit-projektin konkreettisista toimista

Halusin kysellä haastatelluilta Spirit-projektin konkreettisista toimista saadakseni selville heidän tietonsa projektista ja saadakseni yleisnäkemyksen siitä kuinka yleisesti projektin toimista tiedettiin. Projektin toimet myös vaihtelivat paljon kunnasta riippuen, joten halusin selvittää mitä haastateltavat tiesivät omalla paikkakunnalla toteutetuista toimista ja eroista muilla paikkakunnilla. Haastateltujen tiedot vaihtelivat myös riippuen työpaikasta ja työnkuvasta; joillakin työpaikoilla tiedettiin Spirit-projektista enemmän kuin toisilla.

Yleisesti ottaen tiedot Spirit-projektin konkreettisista toimista olivat hyvät; kaikilla haastatelluilla oli hyvät yleistiedot siitä mitä heidän paikkakunnallaan ja yleisesti Satakunnassa oli tämän projektin nimissä tehty. Projektin toimet saivat myös paljon kehuja; Spirit:in työntekijöitä keuhuttiin vaikean työn tekemisestä ennakkoluuloisten ihmisten ja kuntien parissa, Spirit:iä pidettiin todella tärkeänä keskustelunaloittajana kunnissa ja ihmisten parissa ja Spirit:iä pidettiin muutamien pakolaisten vastaanottoa tukevien päätösten aiheuttajana.

Haastatellut antoivat esimerkkejä tietämistään ja hyvinä pitämistään Spirit:in toimista. Tärkeänä pidettiin Spirit:in työntekijöiden tapaamisia kunnan päättäjien ja työntekijöiden kanssa; näillä tapaamisilla pystyttiin vaikuttamaan kunnan työntekijöiden ja päättäjien mielipiteisiin ja asenteisiin ja sitä kautta myös kunnan tekemiin päätöksiin, esimerkiksi ottaako kunta vastaan pakolaisia. Myös pakolaisasioista informointia pidettiin tärkeänä toimena; esimerkiksi ”infopakettien” lähettäminen osastoille ja koulutusten ja infotilaisuuksien järjestäminen. Informaatiossa käsiteltiin tavallisia pakolaisiin, pakolaisuuteen ja pakolaisten kanssa työskentelyyn liittyviä asioita, käytiin läpi tärkeää terminologiaa ja annettiin vinkkejä toimintaan.

9.4 Haastateltujen käsitykset asenteista

Asenne-sana on epämääräinen käsite, joka voi tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. ”Asenteiden” epämääräisyyden vuoksi halusinkin kysellä haastateltaviltani heidän käsityksistään ja mielipiteistään. Kysyin heidän mielipiteitään siitä millaiset asenteet ovat heidän mielestään hyväksyttäviä ja mitkä eivät, eli mitkä olivat heidän mielestään niitä hyviä asenteita ja mitkä mahdollisesti huonoja. Kun sain heidän määritelmänsä asenteista pystyin kyselemään heidän omista asenteistaan ja heidän työyhteisönsä ja kuntansa asenteista ja niiden mahdollisista muutoksista.

Yhtenä hyvien asenteiden aiheuttajana pidettiin kontakteja erilaisiin ihmisiin. Henkilö joka on elämässään tavannut useita erilaisia ihmisiä, tässä tapauksessa pakolaisia tai maahanmuuttajia, tai tapaa heitä jokapäiväisessä elämässään on usein suvaitsevasempi erilaisia ihmisiä kohtaan. Henkilö on erilaisia ihmisiä tavatessaan ja heidän kanssa keskustellessaan tajunnut, että erilaisuus ei ole este kontakteille vaan rikkaus. Toisena syynä hyvien asenteiden syntymiselle pidettiin faktojen tietämystä ja älyllisiä prosesseja. Kun henkilö tietää tarpeeksi maailman asioista ja sitä kautta maahanmuutosta, pakolaisuudesta ja yleensä erilaisuudesta, hän myös osaa suhtautua erilaisiin ihmisiin asiaankuuluvalla tavalla ja omaa siis hyvät asenteet. Tällainen ihminen myös perustaa omat mielipiteensä faktatietoon eikä ääriliikkeiden ja –vaikuttajien ajatuksiin. Faktojen tietämystä ja älyllistä ajattelua korostettiin haastatteluissa, mutta myös tunteet otettiin huomioon tärkeänä osana ihmisten aitoa kohtaamista;

”Eli tämmöinen tietopohjainen ihminen joka ei suhtaudu siihen tunteenomaisesti, mutta sit siinä vaiheessa on pakko ottaa tunteet mukaan kun kohdataan näitä ihmisiä, että ollaan inhimillisellä tasolla heidän kanssaan. Se ei ole mikään möykky, joka otetaan, se ei ole jokin asia, vaan se on humaani ihminen, jota käsitellään ihmisten tavalla.”

Ihminen täytyy siis kohdata ihmisenä, riippumatta siitä mistä hän on kotoisin, miltä hän näyttää, mitä kieltä hän puhuu tai mihin hän uskoo, tärkeintä on aito kohtaaminen, jossa otetaan huomioon ihmisen erilaisuus kuitenkin korostamatta sitä liikaa. Erilaisuuden huomioimista pidettiin myös tärkeänä, esimerkiksi pakolaiselle tulisi antaa tarpeeksi aikaa ja tukea totutella Suomeen ja Suomen oloihin. Pakolainen, joka

on viettänyt suurimman osan elämästään pakolaisleirillä, tarvitsee aikaa totutella Suomen hyviin, mutta erilasiin oloihin.

Huonojen asenteiden syyksi veikattiin tiedon puutetta tai jopa vääriä tietoja ja niistä johtuvaa pelkoa. Ihmiset saavat helposti vääriä tietoja muilta ihmisiltä ja mediasta ja muodostavat mielipiteensä sitten niiden perusteella. Näitä huonoja asenteita yleensä esiintyy ihmisillä, joilla ei ole mitään kontaktia esimerkiksi pakolaisiin ja joka ei ole perehtynyt tarpeeksi asioihin. Huonoja asenteita voi olla myös viranomaisilla, esimerkiksi pienen paikkakunnan terveystieteiden keskuksessa ei juuri tiedetä pakolaisista tai pakolaisuudesta, jolloin asenteet mahdollista pakolaisasiakasta kohtaan voivat olla huonot.

Kaikilla ihmisillä on joitakin ennakkoluuloja erilaisuutta kohtaan, mutta juurikin tiedon lisääminen esimerkiksi lukemalla tai erilaisia ihmisiä tapaamalla muuttaa näitä asenteista. Yksi haastateltava otti esille erään kirjallisuusviikon teemalauseen;

”Lue enemmän, luulen vähemmän”,

joka sopii erityisen hyvin tähän aiheeseen.

9.5 Asenteiden muutokset työyhteisöissä ja kunnissa

Halusin selvittää miten asenteet ovat muuttuneet, jos ovat muuttuneet, haastateltujen työyhteisöissä ja kunnissa joissa he työskentelevät. Työyhteisöt, joissa maahanmuuttajien ja pakolaisten asioita käsitellään usein tai jopa päivittäin asenteet olivat jo ennen projektia hyvät. Työyhteisöissä, joissa ei juurikaan työskennellä maahanmuuttajien tai pakolaisten kanssa asenteista ei juuri tiedetty. Tämän kaltaisissa työpaikoissa, joissa joko työskenneltiin vain pakolaisten tai maahanmuuttajien kanssa tai ei melkein laisinkaan heidän kanssaan asenteet eivät juuri muuttuneet Spirit-projektin aikana tai muutoksista ei tiedetty. Jos asenteet ovat jo tarpeeksi hyvät työyhteisön tai kunnan omasta mielestä, niitä on vaikea muuttaa. Asenteita on myös vaikea muuttaa jos niiden laadusta tai niiden olemassaolosta työyhteisössä tai kunnassa ei alun alkaenkaan tiedetä mitään.

Yksi haastateltu kertoi, että Spirit-projektia piti ”myydä” SPR:n piirin hallitukselle ja eri osastoille ja niiden vapaaehtoisille. Projektia ei oltu valmiina ottamaan Satakuntaan, koska sitä pidettiin asiana joka ”ei kuulu” Satakunnalle tai joillekin pienille paikkakunnille ja niiden osastoille. Syyksi tähän haluttomuuteen arveltiin pakolaisten pientä määrää alueella. Haastatellun mielestä projektin aikana asenteet kuitenkin muuttuivat; vapaaehtoiset saivat peilata omia asenteitaan pakolaisiin työn aikana ja osastot ja kunnat aloittivat keskustelun pakolaisten vastaanotosta ja pakolaisille suunnatuista palveluista. Proaktiivista työtä pakolaisten hyväksi ei kuitenkaan Satakunnassa juuri tehdä, mutta haastateltava kuitenkin uskoi, että tarpeen vaatiessa osastot ja vapaaehtoiset aktivoituvat ja ryhtyvät töihin.

Kunnan päättäjiin, viranomaisiin ja yhteistyökumppaneihin vaikuttaminen on ollut yksi Spirit-projektin tärkeimmistä tavoitteista; saada päättäjät muuttamaan asenteitaan ja siten tekemään parempia päätöksiä pakolaisten kannalta. Näihin ihmisiin on yritetty vaikuttaa mm. erilaisten yhteistyökokousten, keskustelujen ja koulutuksen avulla, joiden avulla on kerrottu heille faktatietoa pakolaisista ja heidän avuntarpeestaan. Spirit on saanut aikaan keskustelua, niin mediassa, kunnan päättäjien keskuudessa kuin tavallisissa ihmisissäkin ja vaikuttanut kuntien haluun ottaa vastaan pakolaisia. Spirit'in aikana muutamat Satakunnan kunnat ovat tehneet myönteisen päätöksen pakolaisten vastaanotosta ja muutamat muutkin kunnat ovat alkaneet harkita asiaa. Spirit-projektin tekemä informointi ja mediassa tapahtunut keskustelu ovat myös avanneet monen tavallisen ihmisen silmiä ja näin vaikuttanut yleiseen asenneilmapiiriin Satakunnassa ja koko Suomessa.

9.6 Haastateltujen asenteiden muutokset

Kaikki haastatellut ovat alansa ammattilaisia ja he ovat kaikki työskennelleet useita vuosia maahanmuuttajiin tai pakolaisiin liittyvissä työpaikoissa. En siis tätä ”haastateltavan asenteiden muutos” – teemaa esittäessäni uskonut että heidän asenteensa olisivat paljon muuttuneet, mutta olin kuitenkin kiinnostunut oliko projekti vaikuttanut haastateltuihin jollakin tavalla. Spirit-projektin tavoitteena ei ollut vaikuttaa näiden haastateltujen (SPR:n ja Ely-keskuksen työntekijät) asenteisiin, vaan esimerkiksi

kunnan päättäjiin, mutta oliko se huomaamattaan myös vaikuttanut minun haastateltuihini?

Kaikki haastatellut korostivat hyviä asenteitaan ennen ja jälkeen projektin ja pitivät niitä melkein muuttumattomina, juuri pitkän työuran vuoksi. Spirit-projektia kuitenkin kehitettiin siitä, että se oli opettanut uusia asioita ja saanut haastatellut ymmärtämään kuinka tärkeää työtä projekti teki ja kuinka tärkeää tämän kaltainen työ on Satakunnassa ja koko Suomessa. Yksi pitkän työuran SPR:ssä tehnyt haastateltu kertoi Spirit:in lujittaneen niitä asenteista ja käsityksiä, joita hänellä jo ennen oli;

”Ei voi sanoa, että onko muuttanut, vaan se (Spirit-projekti) on lujittanut sitä mun olemassa ollutta käsitystäni ja vahventanut niitä positiivisia asenteita joita mulla on ollut aikaisemminkin.”

9.7 Pitäisikö Spirit-projektia jatkaa?

Spirit-projektin, niin kuin kaikkien muidenkin projektien, kesto-aika on tarkkaan määritetty. Spirit alkoi vuonna 2010 ja päättyi vuoden 2011 lopussa. (Suomen Punaisen Ristin www-sivut, 2012) Tiesin siis haastatteluja tehdessäni, että Spirit tulee päätymään ja sen tiesivät myös haastatellut, mutta halusin kuitenkin kysellä haluaisivatko he sen vielä jatkavan jos se olisi mahdollista.

Kaikki toivoivat, että Spirit tai joku muu sen kaltainen projekti voisi jatkaa, koska projektin tekemää työtä pidettiin tärkeänä ja tarpeellisena niin nyt kuin tulevaisuudessaakin. Spirit oli aloittanut työn tällä saralla, mutta kunnat tulevat tulevaisuudessaakin tarvitsemaan tukea ja apua pakolaisasioissa. Mistä tätä tukea tulevaisuudessa saa?

Spirit ei voi jatkaa enää vuoden 2011 jälkeen työtään, mutta haastatellut pohtivat sille seuraajaa; ehdotettiin esimerkiksi omaa työntekijää, joko SPR:n piireihin tai kunnille. Tämä työntekijä sitten toimisi kuntien apuna pakolaisen vastaanottotilanteessa ja kotouttamistyössä, kuten myös muissa maahanmuuttoon liittyvissä asioissa.

10 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Olin jo ennen opinnäytetyön aloittamista tai aiheen valitsemista ollut kiinnostunut maahanmuutto- ja pakolaisasioista. Olin suorittanut yhden harjoitteluni maahanmuuttajille tarkoitettussa yhdistyksessä ja tutkiskellut aihetta koulussa ja vapaa-ajalla. Koulussa minulle sitten tarjottiin mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö SPR:n Spirit-projektista. Kiinnostuin aiheesta ja päätin tehdä siitä opinnäytetyöni.

Teoria-osuudessa halusin luoda mahdollisimman laajan kuvan lukijalle pakolaisuudesta ja maahanmuutosta. Teoria-osuudessa on esimerkiksi lainsäädäntöasiaa ja erilaisia termejä joita käytetään puhuttaessa maahanmuutosta ja pakolaisuudesta. Opinnäytetyöni teoria-osuuden perusteella lukija saa tarpeeksi tietoa käsiteltävistä aiheista, että hän saa mahdollisimman paljon irti myös itse tutkimuksen tuloksista ja haastateltujen mielipiteistä ja pystyy myös itse luomaan omia mielipiteitään aiheesta. Niin haastateltavat kuin teoria-osuuskkin toteavat, että tärkeää on ihmisten tietämys pakolaisista ja pakolaisuudesta ja juuri tämä tieto vaikuttaa ihmisten asenteisiin pakolaisia kohtaan. Tärkeää on siis, että myös tämän opinnäytetyön lukija tietää mahdollisimman paljon pakolaisuudesta ja osaa tietojensa perusteella myös lukea ja ymmärtää tutkimuksen tuloksia.

Haastattelumateriaalin tutkiminen ja analyysin tekeminen olivat aikaa vievä prosessi, mutta jonka aikana itse opin eniten. Näin yhteyden kaikkien näiden neljän haastatellun välillä; heillä kaikilla oli tiettyjä tietoja pakolaisuuteen liittyvissä asioissa ja myös monet heidän mielipiteistään ja kokemuksistaan olivat samankaltaisia. Minulle oli esimerkiksi uutta, että Satakunta on niin ”nihkeää” aluetta, kun puhuttiin maahanmuuttajista ja pakolaisista ja koin kovin mielenkiintoisiksi haastateltujen pohdinnat ”nihkeyden” syistä. Teoriaa tehdessäni löysin tilastotietoja, jotka tukivat täydellisesti joidenkin haastateltujen mainitsemia piirteitä Satakunnan asenteista maahanmuuttoon ja pakolaisiin. Sisäasiainministeriön tekemässä tilastossa Suomen vastaanottamista pakolaisista TE-keskuksittain, voimme esimerkiksi nähdä, että Satakunta on vastaanottanut vuonna 2010 vain 15 pakolaista. Esimerkiksi Varsinais-Suomi vastaanotti samana vuonna 208 pakolaista. (Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto, Suomen vastaanottamat pakolaiset TE-keskuksittain.)

Tärkeäksi asiaksi niin haastatteluiden kuin teoriankin pohjalta muodostui ihmisten tietämys pakolaisista ja pakolaisuudesta. Haastatellut korostivat tietoa asenteiden synnyssä; jos ihminen tietää pakolaisuuden synnyn syitä ja muita pakolaisuuteen liittyviä asioita ja mahdollisesti myös tuntee jonkun pakolaisen tai maahanmuuttajan, hänen asenteensa ovat silloin usein paljon pakolaismyönteisemmät. Teoria myös tuki tätä haastateltujen ajatusta. Esimerkiksi Jaakkolan (2009) tutkimuksessa todettiin henkilökohtaisten kontaktien maahanmuuttajiin lisäävän myönteisiä asenteita. Suomalaisien kontaktit maahanmuuttajiin ovat lisääntyneet lähivuosina, jonka myötä myös asenteet ovat parantuneet, ainakin kaupungeissa, joissa maahanmuuttajia on enemmän kuin maaseudulla. (Jaakkola 2009) Median vaikutus ihmisten tietoihin ja sitä kautta asenteisiin tuli myös esille teorialtutkimuksessa. Suurin osa suomalaisista saa käsityksensä muiden kulttuurien edustajista median välityksellä, koska heillä ei ole henkilökohtaista kontaktia maahan muuttaneisiin. Mediassa maahanmuuttajat usein nähdään uutisten kohteina eikä heitä käytetä esimerkiksi asiantuntijoina. Jos media antaa maahanmuuttajista tai pakolaisista negatiivisen kuvan, se voi siis vaikuttaa median käyttäjän asenteisiin. (Räty 2002, 190-191.)

Oli hienoa huomata kuinka paljon haastateltavat yleensä tiesivät maahanmuutosta ja pakolaisuudesta ja kuinka heidän tietonsa olivat samassa linjassa löytämäni teorian kanssa. Hyvänä esimerkkinä oli juurikin Satakunnan tilanne, tiedot pakolaistyöstä ja Spirit-projektin konkreettiset toimet. Kaikki haastatellut tiesivät laajasti pakolaistyöstä, niin SPR:n, muiden vapaaehtoisjärjestöjen kuin valtion ja kuntienkin, ja heidän tietonsa olivat samansuuntaisia kuin myöhemmin tekemässäni teoriassa. Niin haastateltavat kuin löytämäni teoria tukivat näkemystäni vapaaehtoisjärjestöjen ja kolmannen sektorin tärkeydestä maahanmuutto- ja pakolaistyössä kuntien ja valtion rinnalla.

Asenteet-sana oli kaikille haastatelluille ja myös itselleni vaikea käsite, juurikin siksi, koska sanan ja sen merkitykset voi jokainen ihminen ymmärtää omalla tavallaan. Haastattelussa halusinkin saada selville juuri sen haastatellun omat käsitykset ja kokemukset asenteista ja niiden vaikutuksista ihmisten käyttäytymiseen. Joillekin haastatelluille juurikin asenne-teema oli se vaikein osuus haastattelussa, jossa he joutuivat pohtimaan eniten ja kauimmin. Sain kuitenkin paljon hyviä mielipiteitä ja pohdintoja haastatelluilta asenne-teemasta.

Tekemiäni haastatteluiden perusteella sain sellaisen kuvan, että maahanmuutto- ja pakolaistyön on tärkeää niin Satakunnassa kuin koko Suomessa, mutta joskus sen tekeminen on vaikeaa ihmisten asenteiden vuoksi. Spirit-projekti oli tullut tarpeeseen ja samanlaista työtä tarvittaisiin edelleenkin Satakunnan alueella ja koko Suomessa. Haastatellut korostivat Spirit:n työtä keskustelun avaajana ja asioiden edelleen viejänä ja toivoivat, että Spirit olisi vain alku asenteiden muuttumiselle ja kehittyvälle pakolaisten vastaanotolle Satakunnassa ja muualla Suomessa.

LÄHTEET

- Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L. 2009. Monikulttuurinen hoito-työ. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maahanmuuttajan erityistuesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 145/2002.
- Heikkonen, J. 1995. Moraali ja etiikka käytännössä. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Himanen, M & Könönen, J. 2010. Maahanmuuttopoliittinen sanasto. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Hirsjärvi, S & Hurme H. 2009 Tutkimushaastattelu teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki:Gaudeamus.
- Infopankin www-sivut. 2005. Viitattu 4.8.2012. www.infopankki.fi.
- Jaakkola, M. 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta – Asenne-muutokset 1987-2007. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Keskinen, S, Rastas, A & Tuori, S. 2009. En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino ja Nuorisotutkimusverkosto.
- Kotikuntalaki. 1994. 1994/201.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. 1999. 493/1999.
- Maahanmuuttoviraston www-sivut. 2012 Viitattu 4.6.2012. www.migri.fi.
- Pakolaisavun www-sivut. 2012. Viitattu 3.7.2012. www.pakolaisapu.fi.
- Pakolaistilasto 2010. Suomen vastaanottamat pakolaiset TE-keskuksittain. Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto.
- Punainen Risti Toimintalinjaus 2011-2014. 2011.
- Räty, M. & Saari, S. 1997. Nimeni ei ole pakolainen, Elämää ulkomaalaisena Suomessa. Vihreä sivistysliitto r.y. Kosmos-julkaisusarja.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammi.
- Satakunnassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten määrät vuosina 1999–2011. Elinkeino- liikenne ja ympäristökeskus.
- Sisäasiainministeriön www-sivut. 2010. Viitattu 6.10.2011. www.intermin.fi.

SPR Spirit-projektin esittely. Spirit-projektin materiaaleja –Cd-rom.

Suomen pakolaisavun www-sivut. 2012. Viitattu 9.7.2012. www.pakolaisapu.fi.

Suomen Punaisen Ristin www-sivut. 2011-2012. Viitattu 4.7.2012.
www.punainenristi.fi.

The UN Refugee Agency:n www-sivut. 2012. Viitattu 12.10.2012. www.unhcr.se.

Tilastokeskuksen www-sivut. 2012. Viitattu 5.7.2012. www.stat.fi.

Työhallinnon julkaisu 284. Etnisen syrjinnän ja rasismien vastaisen toimintaoh-jelma Helsinki 2001.

Ulkoasiainministeriön www-sivut. 2006. Viitattu 7.10.2011. www.formin.finland.fi.

Ulkomaalaislaki. 2004. 2004/301.

Yhdenvertaisuuslaki. 2004. 2004/21.

Teemahaastattelurunko

Henkilökohtaiset tiedot

- nimi
- titteli

Tiedot SPR:n pakolaistyöstä ja pakolaisuudesta yleensä

- Mitkä olivat tietosi pakolaisuudesta ennen Spirit-projektia
 - o tunnetko pakolaisuuden muotoja? (nälkäpakolainen, sota, vaino...)
 - o pakolaiset suomessa?
 - o pakolaisille suunnatut palvelut?
- SPR:N pakolaistyö
 - o tunnetko SPR:N pakolaistyötä?
 - o pakolaisille suunnatut palvelut?
 - o Punaisen ristin rooli Suomen pakolaistyössä? (suuri rooli, pieni rooli...)

Projektin konkreettiset toimet

- mitä osastosi / työyhteisösi (VOK, ELY, piiri) on tehnyt
 - o projektin materiaalin jakelu?
 - o tilaisuuksiin osallistuminen/niiden järjestäminen?
- mitä olet itse tehnyt
 - o missä ollut mukana?

Hyvät asenteet?

- Millaiset ovat hyvät asenteet mielestäsi
 - o entä huonot?

- mitä on suvaitsevaisuus mielestäsi
 - o entä suvaitsemattomuus?

Osaston/ryhmän asenteiden muuttuminen

- millaiset asenteet olivat ennen projektia (ryhmässä)/osastolla / toimikentälläsi
 - o olitko tietoinen ryhmän asenteista?
 - o olivatko muut ryhmän jäsenet tietoisia?
 - o yritettiinkö asenteita muuttaa ennen projektia?
- oletko huomannut asennemuutoksen ryhmässä (ryhmähenki, ryhmäkäyttäytyminen...)
 - o oletko huomannut asennemuutosta tietyissä ihmisissä?
 - o miten asennemuutos näkyy?
 - o onko ryhmähenki tai ryhmäkäyttäytyminen muuttunut?
- mitkä toimet/tapahtumat/henkilöt projektissa... ovat tähän vaikuttaneet

Haastateltavan asenteiden muuttuminen

- ovatko omat asenteesi ehtineet muuttua projektin aikana
 - o millaiset asenteet olivat ennen?
 - o millaiset nyt?

- milloin huomasit muutoksen ja miltä se tuntui

- miten asennemuutos näkyy elämässäsi
 - o toimitko nykyään erilailla tietyissä tilanteissa?
 - o ajatteletko/toimitko erilailla tiettyjä ihmisiä/ihmisryhmiä kohtaan?
 - o näkyykö tämä työskentelyssäsi?